

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен "доктор" на тема
Техника и технологии на витража в Православната иконография
автор Тодор Методиев Горанов

Стъклото е древен материал. Според исторически изследвания стъклото се открива, като материал използван от човека, някъде около IV век преди Христа.

В България има данни за производство на стъкло и съществуването на стъкларски работилници от VI, V век преди Христа. Български археолози представят доказателства за съществуването на стъкларско производство в работилници открити около Велики Преслав, старинния Одесос (Варна), Сопот. В повечето от тези територии в България и до днес има находища на основните природни суровини, от които се създава стъкло. А днес е възприета тезата опираща се на историческите данни, че организирано стъкларско производство в България е имало още през III век преди Христа. В съвременната ни история има данни, че утилитарно стъкло и плоско стъкло за прозорци се е произвеждало през 1851г. в град Самоков. А през 1893г. се основава първата Българска стъкларска фабрика в Белослав (Варненско).

Изнасям тези исторически данни, за да припомня, че в България е имало хилядолетия наред производство на стъкло и естествено природна суровина за неговото производство. Което е повод и причина да се замислим дали най-пълноценно се изразходва и използва този природен ресурс, който имаме.

Дисертационният труд на докторанта Тодор Методиев Горанов на тема "Техника и технология на витража в православната иконография" е идеална и навременна тема.

Смятам темата за изключително актуална, за да ни върне във времето назад до днес в XXI век. За да направим една ретроспекция на развитието на изкуството от стъклото в България. Едно направление в изобразителното изкуство с неограничени възможности, като изразно средство. Материал с изключителни възможности.

Преди да започна с моя анализ на работата на докторанта Горанов трябва да отбележа, че въпреки всичко казано по горе, така нареченият църковен витраж все още не е намерил пълноценно и заслужено място в Българската православна църква за разлика от други православни църкви. Причините за това са разнопосочни, многопластови създадени във времето. Според мен с някои от тях, свързани с православната църква и нейната същност, трябва да имаме предвид и да се съобразяваме с тях. Но в никакъв случай това не трябва да е за сметка на църковния витраж, като присъствие и изразно средство в Българския православен храм, а напротив. Докторантът Горанов засяга някои от тези причини в своя труд.

Спазване на канона в православната църква.

Да това са основни закони в православието и авторите (художници) трябва да са запознати с тях и да ги имат предвид при творческия процес, като естетика и характер на църковния православен витраж. Тук трябва да се постигне единомислие между автора и църквата.

Съгласен съм със застъпената теза в реферата, че стенописите и витражите са по-скоро част от интериора и архитектурата на храма, а не част от църковния канон. Да, стенописите традиционно имат определено характера на разказ от Библията за събития и светци в съответната църква. Те са в традицията на православния храм. И тук в тази

даденост художника витражист трябва да се справи творчески със запазване на хармонията в интериора на църквата. Не лесна, но предизвикателна творческа задача, каква техника и технология ще избере, за да постигне най-добър резултат. От друга страна, авторът трябва да има свобода, за да развие своята творческа идея и тази свобода творецът трябва безусловно да получи от църквата.

Българската църква е автокефална поместна източноправославна църква. Поместната Българска православна църква със своята история, архитектура, храмове и манастири иска да приближи Христос до хората. Тази тенденция ясно се забелязва в интериора на храма.

Аз ще се спра обаче на един по различен пример в Българската църква. Той не е типичен, но е предпоставка за развитието на Българската църква. Това е Катедралният храм Александър Невски, изографисан във времето на сецесиона. Стил в изобразителното изкуство, който също се стреми да приближи изкуството до човека. Стенописите в Катедралния храм спокойно могат да се нарекат Български сецесион. В архитектурния проект са предвидени витражи характерни за този стил. Интересно е да се спомене, че времето на сецесиона се характеризира и с разцвет и развитие на витража, като изкуство. В този период витражът излиза от църквите и навлиза масово, като част от архитектурата на обществени и частни сгради. За съжаление витражите в Катедралния храм, въпреки изготвените проекти тогава, не са реализирани напълно и до днес. А това е визитната картичка на България, ако мога да се изразя така като обикновен гражданин.

Затова освен за църковният витраж, като сравнително нов елемент в Българската църква трябва да помислим и за съхраняване на материалните и духовни ценности на нашата църква.

Докторантът подробно се спира на стилового и технологично развитие на църковния витраж от миналото до сега. Това разбира се оказва ползотворно влияние и на развитието на творческия процес при проектирането и изработването на витражи. Започвайки от класическия стъклопис с оловни шпросни, през стъклената мозайка с оловно-калаени шпросни, техниката тифани, за да се стигне до по-новите и съвременни технологии като фюзинг (затопено флат стъкло), гравирание механично и химично. При тези техники и технологии можем да използваме големи размери плоско стъкло, релефен витраж по технологията пат де вер (pâte de verre), където чрез различната дебелина на стъклото в релефа получаваме различни цветни нюанси.

Всички тези нови техники и технологии естествено дават на художника голяма творческа свобода за експериментиране и разширяване на качеството в стилового и естетическо разнообразие на църковният витраж.

За разлика от живописиста и стенописиста цветоотделянето при стъклото е различно. Това се дължи на разликата във възприемането. При първите, образа и цвета се възприемат чрез отразената светлина. А при стъклото светлината преминава през обекта, който има две лица и възприятието е различно. Да не забравяме и това, че различните цветове създават илюзията за различни обеми.

Хубаво е, че българските автори, работещи със стъкло усвояват и работят с тези по-съвременни технологии. Не мога да кажа че има някакъв голям подем в развитието на църковният витраж в България, колкото и да ми се иска това да е така. Но спокойно мога да кажа, че определено има стъпка напред. И най-важното, което дава надежда за развитието на църковният витраж е, че има млади автори, които се развиват успешно в областта на арт стъклото и в частност църковният витраж.

Смятам, че е настъпил момента българските художници да развият и създадат характерен, типичен православен, български църковен витраж, който да отрази по най-добрия начин характера на Българската православна църква. Да се търси и намира

точната мярка и естетическата връзка между витража и стенописа в църквата, като изразно средство.

След като се запознах с дисертацията на докторанта Горанов смятам, че той е засегнал основните моменти в създаването и развитието на църковния витраж в Българската православна църква, който е започнал да търси и намира своето място в църквата.

Този труд има своите качества и е навременен и актуален, както за развитието на изкуството от стъкло в частност витража, така и за заздравяване характера, стила и въздействието му в православният храм.

Смятам, че докторантът е разбрал и развил правилно състоянието и перспективите за мястото на витража в Българската православна църква.

Застъпени са хронологично технологичните и технически възможности при изработването на витражи, както и тяхното развитие. Това естествено ще разшири творческата свобода и възможности на художниците да развият и създадат в материал по най-добър начин своите творчески идеи.

Смятам, че докторантът Тодор Методиев Горанов се е справил много добре с разработването на темата в дисертационният си труд и заслужава да му бъде присъдена образователната и научна степен доктор.

С уважение:
Константин Димитров Вълчев

... декември 2024 г., София